

ПРЕДСТАВЉАЊЕ КЊИГЕ: „ТЕМЕЉИ МОДЕРНЕ ДЕМОКРАТИЈЕ. Избор декларација и повеља о људским правима. 1215—1989.“, ИРО „Нова књига“, Београд, 1989.

На Правном факултету у Београду, 12. марта 1990, одржан је састанак Општег семинара у сарадњи са издавачем „Нова књига“, који је посвећен представљању хвале вредног подухвата под насловом „Темељи модерне демократије. Избор декларација и повеља о људским правима. 1215—1989“.

Књига „Темељи модерне демократије“ појављује се у време појачаног интереса за људска права у нашој земљи и у свету, па је њено појављивање посебно значајно јер је замишљена као допринос бољем разумевању појмова демократије и људских слобода и права. Значај ове књиге је још већи у ситуацијама у којима се различитим тумачењима одузима право значење овим појмовима које они већ више векова неоспорно имају. У њеној изради је учествовало више еминентних научника, као и врсних зналаца и преводилаца. Избор интегралних текстова докумената дат је и у оригиналу и у преводу, уз пратеће текстове — студије, и креће се у распону од старогрчке баштине све до Закључних докумената Бечког састанка из 1986. и 1989.

На састанку Општег семинара о књизи су говорили наставници Правног факултета у Београду: професор др Војин Димитријевић, професор др Павле Николић, професор др Сима Аврамовић и асистент мр Олга Поповић.

Састанак је отворио управник Општег семинара, професор др Стеван Врачар, који је том приликом изразио задовољство због објављивања овако значајне књиге и њене промоције на Правном факултету. У њој је, према његовим речима, забележено једно од најважнијих подручја политичке и правне активности, изражено у документима епохалног значаја када су се појавили. Међутим, њихов значај траје у несмањеној мери и данас, у времену ренесансе демократског мишљења и деловања. Због тога није тешко данас извући и допуносна значења ових докумената. То је утолико пре случај уколико демократија у протеклим деценијама на овим просторима није имала велики „кредит“, изузев у Србији у којој је било значајних остварења на овом плану. Исто тако, професор Врачар је указао са задовољством на лепу сарадњу која се овим издавачким подухватом наставља са издавачем „Новом књигом“ из Београда.

О књизи „Темељи модерне демократије“ први је говорио професор Војин Димитријевић. Том приликом, професор Димитријевић је истакао да је књига настала првенствено захваљујући ентузијазму и напорима њеног приређивача Душана Мрбеновића, са задовољством примећујући да су за тај подухват ангажовани наставници Правног факултета. Изражавајући уверење да књига представља први корак у правцу стварања нових књига које ће бити интересантне и корисне као што је то случај са овом књигом, професор Димитријевић је истакао да захваљујући документима у књизи није тешко пратити развој идеја о демократији и људским слободама и правима. Према њему, демократија и људске слободе и права подразумевају једно друго и међусобно се условљавају. Демократија је подлога за постојање људских слобода и права, али је људске слободе и права условљавају.

Људска права треба у демократији да ограничавају тиранију већине, па их у првом реду треба схватити као средство за заштиту појединца од мешања државе и као средство за заштиту мањине од дискриминације већине. Људска права, другим речима, представљају саму суштину устава и границу демократске власти, што се из избора докумената у књизи може и приметити.

Ако иједној књизи треба дати овакав назив: „Темељи модерне демократије“, онда је то управо ова књига — зборник докумената, истакао је професор Павле Николић, јер се ради о „актима цивилизације“. Документи приказани у књизи због тога нису историјски споменик доба у коме су настали из захтева за успостављањем демократије, већ су мерило за вредновање достигнућа данашњег друштва и подстицај да се уклоне тиранија и геноцид широм света. Сви ти документи, а посебно документи из времена америчке и француске револуције („Америчка декларација о независности“, „Француска декларација о слободама и правима човека“, „Bill of Rights“ итд), поставили су темеље модерној демократији увођењем институција и принципа који означавају коначан раскид са политичком и правном прошлошћу. Подлогу таквим променама представљају учења духовних претеча и заговорника новог грађанског друштва (Русо, Лока, Монтесјеа), који су своје настављаче припремили за стварање истински нових докумената. Истичући у први план визију хуманизованог демократског уређења и правну државу као ново друштвено гесло, професор Николић је ове документе означаио као почетак једне нове ере у развоју друштва.

На питање докле сежу темељи демократије, одговорио је професор Сима Аврамовић. Према професору Аврамовићу, сигурно је да се и пре Magna carta libertatum може трагати за темељима демократије, све до античке Грчке и њених достигнућа и духовних узлета. То драгоцено античко духовно наслеђе створило је и трајно утиснуло идеју о владавини права. Захваљујући томе, идеја о владавини закона поново је снажно заблистала у Magna carti, која је, према професору Аврамовићу, педесет пута потврђивана и сада „живи“ свој трећи „живот“ (њен чл. 12. данас је део историјског устава Енглеске). У њој се први пут сусреће техничко-правно решење за *ius resistendi* (due process of law). Ово и друга решења прихватају и дограђују потоњи документи, као на пример: „Petitio of Right“, „Habeas Corpus Act“ или „Bill of Right“, у којима није тешко запазити снажан утицај идеја о владавини права садржаних у Magna carti. Међутим, идеја о владавини права није страна ни непозната у средњовековној Србији у XIV веку, нити у устаничкој Србији с почетка XIX века, о чему поуздано сведоче оновремени правни документи. У том смислу, античко наслеђе показује и доказује да сви каснији документи нису историјске епизоде, него да су делови једне повезане и закономерне целине.

О „Декларацији о слободама и правима човека и грађанина“ и о њеном универзалном карактеру говорила је асистент Олга Поповић. Према њеним речима, Декларација је и документ француске револуције из њене прве фазе и израз жеља њених творца да свету објаве универзална права. У том смислу, она је истовремено израз времена у коме је створена и универзални документ који је у XIX и XX веку добио снагу катехизиса свуда где је требало подстакнути и развити демократске процесе. У Декларацији се установљавају нови друштвени принципи и на тим основама гарантују личне слободе и грађанска права, лична безбедност и право својине и сва прокламована права везују за начела слободе, једнакости и законитости. На тај начин су створени услови за формирање демократске грађанске правне државе. Међутим, ни у Декларацији није до краја одређена садржина принципа народне суверености нити принципа поделе власти. Напротив, у деловима у којима се прокламују већ остварени револуционарни циљеви, као што су укидање привилегија и сталешке неједнакости, Декларација је јасна. Због тога можда и није тешко одгонетнути зашто је слобода удруживања у Француској утврђена тек 1901. То, међутим,

никако не умањује историјски и универзални значај овог изузетно важног политичко-правног документа.

После краћег разговора који је уследио након уводних излагања, професор Врачар се захвалио на сарадњи наставницима који су приказали књигу „Темељи модерне демократије“, њеном приређивачу, Душану Мрђеновићу на драгоценом послу који је успешно обавио, као и свима који су учествовали у представљању ове књиге. На тај начин је завршен још један састанак Општег семинара Правног факултета у Београду.

др Драган Митровић

ОТВОРЕНИ САСТАНАК КАТЕДРЕ ЗА МЕЂУНАРОДНО ПРАВО И МЕЂУНАРОДНЕ ОДНОСЕ НА ТЕМУ РЕПАРАЦИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

У оквиру редовних активности Катедре за међународно право и међународне односе 27. фебруара 1990. године одржан је на Правном факултету у Београду отворени састанак Катедре на тему *Репарације Југославије*.

Овом скупу присуствовали су, а и учествовали у разговору, еминентни стручњаци и практичари из ове области, адвокати, докторанти, представници заробљеника и ратних интернираца као и друга заинтересована лица (присутно је било око 300 особа).

Уводне напомене дао је проф. др Стеван Борђевић чије је излагање било усмерено на пет група питања везаних за ову изузетно теоријски интересантну, а за нашу земљу тренутно веома актуелну тему. Та питања су била:

1. Да ли је износ ратне штете поднет репаративној комисији 1945—46. године дефинитиван, односно да ли постоје могућности да се та цифра коригује нависше или наниже? Шта је до сада добијено у виду репарација и како је то расподељено?

2. Како је значење тзв. Брионске формуле и како је распологано једном милијардом марака добијених на име Уговора о одобравању помоћи у капиталу закљученим 1972. и 1974. са СР Немачком?

3. Какве су могућности Социјалистичке Федеративне Републике Југославије за покретање питања репарације одмах и шта нас очекује у вези са закључењем Уговора о миру са Немачком?

4. Каква су права оштећених физичких и правних лица у вези са наплатом репарација (упознавање са немачким законодавством, исплата репарација савезничким државама, проблеми у вези с обештећењем с оним државама с којима су ова питања решена — Бугарска, Италија, Мађарска и с онима са којима ће решавање следити и др.)?

5. Које све кораке, правне и друге природе, треба одмах предузети (доношење законских и подзаконских прописа, стручни састанци и др.).

Након излагања проф. Борђевића развила се веома опсежна дискусија (састанак је трајао скоро 3 часа). Изношена су различита како теоријска тако и практична мишљења о овој проблематици. Истакнуто бисмо веома интересантно теоријско образложење др Нине Вајић, доцента Правног факултета у Загребу, која се посебно осврнула на питања преамбуле Уговора о одобравању помоћи у капиталу са СР Немачком и његовог упоребења са Уговором који је Југославија потписала с Италијом у којем су ова питања дефинитивно решена.

Опште уверење је да је овај скуп покренуо низ питања како из доктрине, тако и из праксе репарација Југославије, те да је ова проблематика била дуго година запостављана нарочито од стране надлежних органа. У садашњим новоствореним међународним околностима ова питања постају све актуелнија те се треба свестрано заложити да се што пре реше на најисправнији могући начин.

мр Милан Пауновић